

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 258 (9940) 1975 чылдың ноябрь 2, воскресенье 1925 чылда үндүзүлгөсү Орто 2 көп.

Краснодар крайның ажилчыларына, инженерлеринге, техниктеринге, партия, совет, профсоюз болгаш комсомол организацияларына, Краснодарның суг шыгжамырын болгаш ристик суггарылга системаларының төлөөлелин кылырының болгаш тудуушунунуң бүгү киржикчилеринге

Эргим иштер!
Күш-ажыкчы улут тилеги-биле — Краснодарның суг шыгжамырын доктаамал ажылдап хуусаа бетинде киргени-биле болгаш ристик суггарылга системаларын чедишкенин тудуп доосканы-биле холбаштыр Совет Эвделиниң Коммунисттик партиясының Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели силерге чуректи ханзындан байыры чедирип тур.
Соңгу Кавказта эң улуг суг шыгжамырын ажылдап киргени СЭКП-ниң XXIV съездинин чуртка ристарып талазы-биле ада-чурт базаны тургузар дугайында шийтпирлерин хууседиринге төлөткөн салышкын болур-дур. Суг шыгжамырын тудуунун үезинде чыгыштан сугу ажылдагыч рист бугурун дика көзүлдүр болган ону бо чылын 675 муң тоннаны алды артып берген, ол — доктааттыг онналадан дика хой болган ол-дур. Суг шыгжамырын тудуун дооскал чурек крайга рист бугурун чоокку чылдарда бир миллон тонна чедирер арганы бээр. Оон-биле төрөлөшүр, үчүс-дүжүтүр болгаш чурттакчылар, черлерин төр-

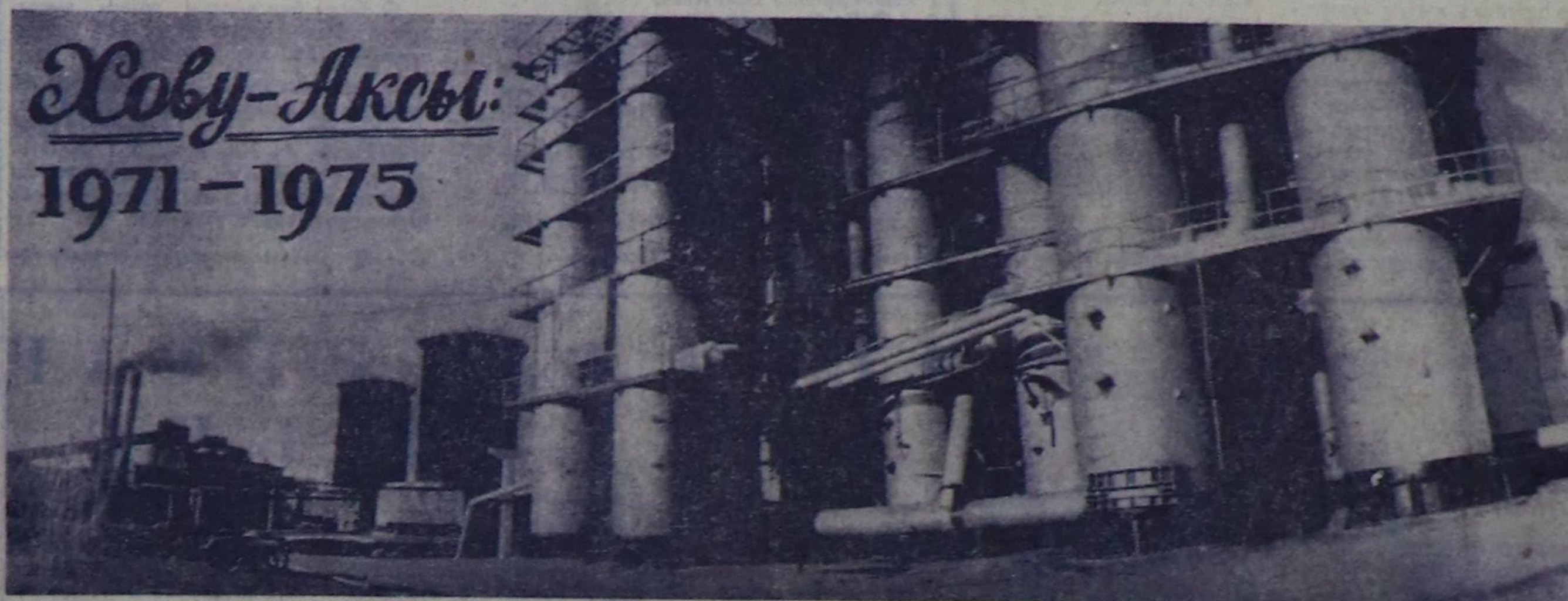
лерден камгалары хандытынар, балык ажил-агымның болгаш Кубань хемге судаслар чорутуунуң чугула айтырыгы шийтпирлеттинер.
Краснодарның суг шыгжамырын болгаш ристик суггарылга системаларын тудуула чедишкенин — дегериней кабарган социалисттик чарыктын тудуучулар, өлкөчүлөр, төлөөлелерин, тудуунуң бүгү киржикчилериниң эрес шудуру болгаш чогаалдыкты ажылдагыч партия, совет, профсоюз болгаш комсомол организацияларының үлүг организастык болгаш политиктик ажылының түңнели болган.

Краснодар крайның мелжорация талазы-биле организацияларының коллективтери, келээ ажил-агымның бүгү ажил-ишчилери чер мелжорацияны хөгжүдөр талазы-биле моон соңгаар-лаз шалыктын ажылдап, келээ ажил-агым бугурун эстер туралазы-биле чал-чаа чедишкенин чедиш амыр дээрлик СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели силерге рист тур.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

СЪЕЗДИДЕН СЪЕЗД ЧЕДИР

Хову-Аксы: 1971-1975

СОЦИАЛ ЧААРТЫЛГА

Тоску беш чылда бистин анык республикастың амырдыгына болган улуг чарыктың бирээзи болза, Тываның өнүгүсү металлургияны баштайгызы — Хову-Аксынын кобальт комбинатын тургустунуп келгени, оон күш-ажыкчы коллективинин хевирлетилини быжыкканы болган. Дөрөң чуртка үнелик металлдарын доктаамал берип өгөлдөн болур.
Бистин кобальт комбинатын доктаамал рудаларын ажылдап кылыр технологияны талазы-биле Совет Эвделиниң өске бугурулгелеринге дөмөйлөшкөн онгай хевирин бугурулгелер болур. Ичинде кылды тургустунган амыр үнелик эң сайбарангай дээң нарын хевир-хөрсөдөдери башкалар, чал чогаалтыг технологияны утлап баштап билир бедик мергежилдик ажилчыларын, специалистерин белет-

кээр, техниктиг депшилгени непередери администрацияны болгаш партия база хойнети организацияларының мурунга бирги залтеде шийтпирлээр чугула айтырык бооп тургустунуп келген.
Бо улуг сорулганы шийтпирлээринге кобальт комбинатын беш чылда социал хөгжүдөдери планын чогааткып, ону боттандырып келгенине үлүг ролду ойногон. Ичинде план ам социал хөгжүдөдери планын калдыт аргаларын ажылдап турган тургустуу-кылыштын, оон кол утланыш кылыштарын, ында кирген хөрсөдөдери дөң чыл алды айтырылган дугурунда хууседирин келгенине дугурунда амдык сан-чураттарга, чижелерге доктап көрөй.
Партия технологиялык, дөң хөрсөдөдери бугурулгелерге ажилдагыч кижилерин, тускай мергежилдин, пар болгаш аныктар бар турган.
Бугурулгелер чорудууламын база ажылдап турар черин санитар байдалын экижидери, шийтпирлерин, тускай мергежилдин бедир дөң күзелин, ажылга саат учураштырып турар чептерин чылдаганы, бугурулгелер чорудууламын механизастап, автоматчылары аргалары дөң оон-да өске айтырылган дөң, ший хевирин амыр биске күзелин турган.
Анкета суураар келген хевирлердин чамдык айтырылган мундир аныктыг тодоратылган хевир бугурулгелеринин 49,4 хуусунун чурттап турар өрөң-савазы амыр үнелик негеделине таарышпас, 27,8 хуусунга санитар экижидери негетинин турар. Мергежилдин улам бедирткел, ажылы улам экижидери база өске мергежилдин бедирин амыр күзелин турган. Ич билинчир, чүге дөңгө бедик мергежилдик ажилчыларын амыр төлөдери улуг болган.
Коллективтин хой-ниинти амырларына, чогаалдык болгаш чарыктыг хөрсөдө киркиш турарынын, административинин, партия, хой-ниинти организацияларының ажилы дугурунда долу аялгы болган.
(Улачымы 2-ги арманда).

НОМЧУКЧУТА

Таңды-Уулаңың элөөнде турар Хову-Аксы суурунун чоогунга кобальт, мундир болгаш оон-да өске үнелик металлдарын руда тымалган болгаш оон куралымы тодоратылган соонда маңаа улуг бугурулгелер чорутуп өгөлдөн.
Комбинат 1970 чылда ажылдап кирген. Никель-кобальт үстүрүңгө чал арганы эң баштай маңаа ажылдап, шенеп өгөлдөн чүе болганда, баштайгы үеде маңаа бергедешкенин турган, харын-даа 1971 чылда бугурулгелер чорудууламын технологияны чамдык бедирлери солутуруп, металлдарын арылган үндүр кол чеп болур гидрометаллургия цехи эде деринген.
Тоску беш чылда өгөлдөн турар үеде чуртук мурунук бугурулгелер коллективтин беш чыл дугурунда социал хөгжүдөдери перспективин планларын хуусеп өгөлдөн. Партияның XXIV съездинден илгит дөңгөдөдөрү алган өскөдө санады хову-аксы комбинатын база эдерген. ВЦСПС-тин, ССРЭ-ниң Куралымын болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелин Күш-ажык болгаш амыр төлөдериң талазы-биле Курне комитетинин бадылан рекомендацияны үндөлдөн, кобальт комбинатын тускай комиссия социал хөгжүдөдери беш чыл планын амыр чорутуу план-онолунга дугурун ажылдап кылган. Ук планын канчал тургустууламын, оон күзелин болгаш бугурулгелерин чылда өскөдө киркеш турарынын, административинин, партия, хой-ниинти организацияларының ажилы дугурунда долу аялгы болган.
(Улачымы 2-ги арманда).

ССРЭ-ниң Дээди Сөведин чыылдырар дугайында

ССРЭ-нин Дээди Сөвединин Президиумунун ЧАРЛЫ

ССРЭ-ниң Дээди Сөвединин Президиумунун доктаадыры болза:
Совет Социалисттик Республикалар Эвделиниң Дээди Сөвединин тоску чыгыжың дөңгө сессиязын 1975 чылдың декабрь 2-де Москва хоорайга чыылдырар.
ССРЭ-ниң Дээди Сөвединин Президиумунун Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ
ССРЭ-ниң Дээди Сөвединин Президиумунун Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ
Москва, Кремль, 1975 чылдың ноябрь 1.

Часкы хову ажылдарына бүгү талалык белеткенчил

ИНИЦИАТИВАНЫ ДЕТКЭЭН

«Кызыл тараачын» совохотуң болгаш «Сельхозтехника» Бин-Хем салбырының механизаторлары болгаш инженер-техниктиг ажилдакчылары Чуваш АССР-ден болгаш Курск областа ол адырларның ажилдакчыларының эгелечи саналын изи-биле деткип, боттарына тодаргай хууселгелерин ап, 1976 чылдың хову ажылдарына көздө ажил-агым техникасын чогуур өйүндө белетизери болган ону бедик бугурулгелерге ажилдагыч дөңгө социалисттик чарыкка киржирине республиканың бүгү механизаторларын кыйгырган.
СЭКП обкомунун бюрозун «Кызыл тараачын» совохотуң болгаш «Сельхозтехника» Бин-Хем салбырының механизаторларының болгаш инженер-техниктиг ажилдакчыларының инициативасын деткис.
СЭКП райкомнары, профсоюздарының областа чөвүлели болгаш ВЛКСМ обкомун, партия, профсоюз болгаш комсомол организациялары колхозтарның болгаш совхозтарның, «Сельхозтехника» каттымышынын нарынның, салбырларының, механизаторларының база инженер-техниктиг ажилдакчыларының аразына кыйгырыгын иалбаа-биле чогааламын көрүп, техниканы белетизирине болгаш амырларына бедик киргүдүлгелер дээң, машиналарның база агрегаттарының элөөнде болгаш хунда амырлап кылырын бедирлери дээң олар социалисттик чарыктын илгиттерин чорудар ужурау.
Механизаторларның кужунишинин машина-трактор парыгының септелгенин шынарын бедирлериңе, техниктиг хандырылганы экижидеринче, техниканы карагаларын хандырырине болгаш машиналарның база механизиринин амырлар хуусаанын улгаттырырине угландырыр партия, совет болгаш көздө ажил-агым органның санадан.

СЭКП обкомунда болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

БОЙДУС КАМГАЛАЛЫН КҮШТЕЛДИРЕР

СЭКП Тыва обкомунун бюрозун болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели бойдук камгалалын күштелдирер, оон куралымын ажилдагыч экижидер хөрсөдөр дугайында айтырылган чугула айтырылган чөвүлелин таалазы-биле СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелин 1972 чылдың декабрь 29-та үндүргөн доктаадыр болгаш Тыва АССР-ниң министрлеринин, ведомстволары, СЭКП Кызыл хоорайга болгаш районнары, хоорай-күсөк, бугурулгелер болгаш организация чедери чамдык ажилдарын боттандырып турар деп демдегелээ. Кызыл хоорайның одалга черлерин төптүдүр турган, оон агарын арыг болдулар талазы-биле улуг ажилдарын төлөөлүсү, боттандырып турар. «Тыва кобальт» комбинаттың бугурулгелерге ажилдагыч суу арылгар тускай черлерин кылган. Республиканы чер амырда тараа шөлдери дилдиктеп ажилдар системаны шийгээдип өгөлдөн.
Билдир болжожок бойдук камгалалын күштелдирер, оон куралымын ажилдагыч экижидер, сугларын болгаш агарын арыг, тогуулар беректе улуг чептеринин барыа демдегелээ. Бо чугула чептерин шийтпирлээрине чамдык министрлеринин болгаш ведомстволарының үзүр-тучулары, СЭКП хоорайга болгаш районнары, хоорай-

ЧАРЫШ, ТЕХНИКТИГ ДЕПШИЛГЕ

Социалисттик чарыктын организацияларын улам экижидер дугайында партия Төп Комитетинин доктаалы үнелик социал Хову-Аксы комбинаттың профсоюз комитеди ол айтырыгын коллективтинин шийтпир хуула чугулаа амыр көрсөп болган социалисттик чарыктын улам тодаргай, дээңгө болдулар талазы-биле улуг ажилдарын боттандырган.
Бүгү чехтерин, участкалары болган бригадаларын кылып турар ажилынын аайы-биле 2 балыкка хуусалган, оларның аразына социалисттик чарыктын организацияларын, оон түнелерин үндүрүрине негеделери ажилдап кылган. Бирги балык металлургия ажилы-биле холбашкан, тодоргаларга, комбинаттың кол ажил-чорудуулары-биле холбашкан, дөңгө, бригадалар хаара туртуган болганда оларның аразына организациястан чарыктын негеделери өскөдөдөр бир азы бооп турар. Бо бөлүктүн чарыктын түнелер үндүрүрине негеделери мундир аныктыг, бугурулгелер планын, күш-ажыктың бугурулгелерин бедирлериң, продукцияның бот-үнелик чыгырларын талазы-биле планын оннадаларын, бедирткен хууселгелерин боттанып турарында аңгыла бугурулгелер културалы, күш-ажыктын сагылачуруму кадыкты деп айтырылган кылдыр барылаалар турар. Оон алдыга коллективтик хөрсөдөдери хой-ниинти ажилдагыч чарыкка киржирине, оларның шөлөкчү урууларының өрөңдөдөр дээң оон-да өске айтырылган өрөңгүн көрүп чарыктын негеделеринде кирген.
Бар, эвес кайы бир чех бо негеделерин бурун күзөткөн болза квартал түн-

нелин суураар оун бирги черин алган деп санаан, шийтпир Кызыл тудуу 400 рубльдин (бирги бөлүккө) азы 200 рубльдин (ийги бөлүккө) азы шаңгалы-биле калы тымсып турар. Чехтин шаңгалга алган ажилчин партия, профсоюз, комсомол организациялары дугурулгелер чери-биле калы элөөдөдөр бригадаларның эң эң ажилдакчылары шаңгал-мактарына ажилдап турар.
Инженер-техниктиг ажилдакчыларын аразына социалисттик чарык база бир хевирин организацияларын, партия, техниктиг депшилгени дүңгөдөдөр болур чогаалдык интеллигенцияның кужун болгаш энергиясын бугурулгелер чорудууламын сайбарангай чарыктын, технологияны чорудууламын бүрүн механизастап, автоматчыларын, хол-биле кылыр ажилдарын эвөжөлдөрине, бугурулгелер културалык бедирлериңе мобилизация турар бис.
Специалистерин чарыктын комбинаттын кол инженерин эш Д. Монгуша уудуртка эртен-техника интеллигенция чөвүлели бурун утлап-бөлүшкөн турар. Специалист бүрүз беш чыл дугурунда чылдар аайы-биле чарыктын хууда чогаалдык планын ажилдап турар. Амыр үеде оларның мурунда салдыган кол сорулга болза, Хову-Аксынын кобальт рудасында бар бугурулгелерин бичин-даа чыдырар чоңкоо долуу-биле арылган амыр болур. Бистин инженер-техниктиг ажилдакчыларымыс бо чугула сорулганы шийтпирлээр черекке чамдык эки түнелерин чедиш ап турар. Оңтүгү металлдарын, автоклар арганы-биле арылган амырдык талазы-биле бистин дүңгөдөдөр Со-

Бо чурукта төрөн чуртка тымалың берип турар кобальт металлдың концентраты.

БҮГҮ ЭВИЛЕЛ СЕМИНАРЫ

Чоокта чал Хову-Аксы суурга Совет Эвделиниң өңүтү металлургия ажилдакчыларының семинары болуп өрткөн. Ук семинарның дугайы «Тыва кобальт» комбинаттың бугурулгелер-техника калдыктын начальын, техниктиг эртеринин кандидаты М. Л. Поляковтун биске дыңганы болза:
— Октябрь айның совогу хууриңде бистин комбинат ССРЭ-ниң өңүтү металлургияның бүгү адырларына амырлап турар эртерининин, специ-

биле ажилдап өгөлдөн. Ичинде бистин комбинатын өскөдөдөр технологияны эң баштай ажилдап өгөлдөн бугурулгелеринин бирээзи.
Никель деп металлды болжаадырдып амыр улуг завод Норильск хоорайда бар. Кобальт, никель дээң оон-да өске хову металлдарының руданы амырлап кылырның технологияны дөмөйлөдөгөндө бистин комбинаттың ажилынын технологияны ук заводка өскө-даа бугурулгелерге непередериң айтырылган семинар сайгартылган.
Оон алдыга өңүтү металлургия бугурулгелеринин негити бугурулгелерге ууру бичи туруштук дөңгө хөрсөдөдери амырларының талазы-биле дугурулгелер совохотуң болган.
Семинарды киржикчилер бистин бугурулгелерин амырда өскө черлерге ажилдап болур эң дүңгөдөдөр деп демдегелээ. (Бистин көрр.).

Виктор ЕНЗАК, партком кезижүү.

СОЦИАЛ ЧААРТЫЛГА

(Төнчүзү, Эгеми 1-ги арында).

Анкеталар келген харыларын картотека айы-биле бөлүктөш, ажылчыларын кыргын уюлган санал-оолдарын куруне планын көргүзүлгө-биле дүүшүргөш, комбинаттын беш чылда социал жөжүлдөнүн планын тургускан. Комбинаттын ажал-чорудулганын, оң ажылчыларын ажал-амырларын бугу талаларын өңкөрдүн тус-тус кезектер айы-биле хаара туткан перспективти план 1972 чылдын эгезинде партия комитетинин калбак туралында бадилаттыган.

Будурулгенин күчүзүн дүргөн шингездирине, өңүт металлургия ажылчыларын белектеринче база чоңун материалдык болган культурдуу ажылчыларын денелин белиринче утланган планда кыргын чүүлдерин канчаар болган келгеннин дуга-бында чамдык түнөлдөрүн көргүзүп болур. Беш чылдын эрткен чылдарынын дүргүзүндө Хову-Аксынын ажылчы комбинатынын профессионал мергежилине улут чаартылар болган. Азыктарын келжөк шөөлөм, ажылчынын болган будурулге өөрдөгөн доктормал организастап келгеннин түнөлдө.

ажылчыларын билин, мергежил көсүтү-биле бөдөн. Бугу ажылчыларын 80 хуузу бо хүнерде механизирин, автоматиканы башкарып ажылдап турар. Хөл-биле кылыр аар ажылдарын улутуузу 1971 чылда 21 хуу турганын аан 8 хуу чедир кызырылган. 30 хар чедир бугу ажылчыларын ниити билин 9 класстан ажып турар, Бугу-ниити ортумак өөрдөгөн айтырмы бо өөрдөгө дилге чылда бурун шингирлеттинер.

Чаартылганын чижектерин кайы-лаа пек, участоттан көдүп болур. Даг болган энергидектерде, төп лабораторияда будурулге чорудулгалары бурун механизастаттыган болган автоматтычтыган. Руда тынжынын чаа аргаларын бисте эи баштай ажылдап өгөлөн. Бугу Цехтерин ажылдар чөлдөрине таарымчалы санитар-гигиеналык байдалар тургустунган, пектер иштинин агаары солуттунуп турар, азда чектер, ногаан үнүш хөй.

Чоңун амьдырал-чурталгалынын байдалы өңкөзөн. Ажылчыларын мергежил билин, күш-ажылын будурулгө чүүлүн өскө-биле бергендер оларын ажал төлө-лөри ортума-биле 21,8 хуу, а хөргөжөн ажылчыларын 25 ажып хуу улаткал. 4,5

чылдын дүргүзүндө 14,7 метр дөрбөчүн метр чуртталга шөлү ажылдага кирген. Амы үде Хову-Аксынын бир чуртталгында-ла 7,6 дөрбөчүн метр чуртталга шөлү өңкөзүр, ол дөргө бистин-биле төрөлдөшкө будурулгелеринден хөй бооп турар. Металлургиянын чаа суурунда комбинатка хамаарышкан чуртталга бакчылары иңгүсүт болган газ-биле бурун хандыртыган.

Эрткен 4,5 чылдарда 160 урутта пионер лагерин, 50 орунуг профилактика, урулдар поликлиника, 2 асы-сад, ажылчыларын ажалдар илж-хөвин солутурунда, чунарында, дыштанырунда таарымчалы комплекстерин ажылдага кирген.

Будурулге чорудулганын хамаарыштыр база-ла чамдык өңкөзүлгө чедир алдыган. Продукция сайгарынын дөмчөли 52,8 хуу, руда тынжы 1,3 катал, ону ажылдап кылырмы 2,6 катал өскөн. Онгу беш чылда комбинаттын ажылчы чопарынын мурнууда улут орулгалар салдыган. Металлды артылган кылырмы улут өңкөрдүн таланы-биле улут орулгаларын шингирлээр ужураулт бис.

А. ВАНЖА,
комбинаттын директору.

ХӨГЖҮЛДЕНИН КӨРГҮЗҮҮ

- Тоску беш чылдын эрткен чылдарында Хову-Аксы суурунун ажылчы чоньорундан 25 кижин будурулге талазы-биле эң эки көргүзүлгө дээр өрдөнөр болган медалдар-биле шаңктаткан.
- Бө беш чылдын дүргүзүндө металлургиянын суурунга келжөк школа болган Кызылдын профтехучилищенин филиалы ажылтыган. Школаны чыл санында-ла 90 кижин, филиалды 140 кижин доозуп турар.
- 1971 чылда урулгар албан чөлдөргө 280 бичин чаштар турган болза, ал оларнын саны 510 чеккен.
- 1971 чылда комбинатка 205 чаа

ЧУРУКТАРДА

Хову-Аксыда № 18 геология партиялык геологтары

МЕТАЛЛУРГТАР БОЛГАН БИС

Бистер, Хову-Аксынын металлургиянын баштайгы ажылчылары болган бис.

Он бээр үр үе эрткен. Бистин комбинатымыс тоску беш чылдын бугузуна ажылдага кирген соода маңаа Тыванын ажылчы агызынын амык салгакчылар тыптып келген, бистер амык специалистер бо будурулгенин баштайгы ажылчылары болганмыска чоргаларымыс бис.

Мен 1970 чылда Красноярскин эңүт металлургия институту доостум. Иччан ол институту азын хөй тывалар доостуус. Каллар-оол Ооржак, Василий Ондар, Адыга Бузур-оол болган мен институту дооскан, маңа келдөөс. Иччан бо комбинатты ажылдага кирерине белектер турган чүе. Бистер маңаа көзүп туруста тускай эртемчилер чаа-ла чөгөлтөтүн турган. Оларнын арасында тыва эштер база-ла эвээш эвес болган бистерге дыкка-ла өөрүчүт болган. Чижээлээрге, кол металлургия Бузур-оол, инженер химик Шамит, амы үде комбинаттын кол инженерине ажылдап турар Моңгуш олар дүргүлгө специалистер апарган, кобальт комбинатын ажылдага кирин, эдиктерине ажылдарын, будурулге чорудулганын улут-баштай турдулар.

Чуртун тус-тус институттары дооскан специалистер маңаа келгеш будурулгенин агы-агы участоттарында ажылдап эгелдөөс. Күш-ажылчы баштайгы дадыгышымын аларына хоочун ажылчылар, специалистер бисте улут дуу-нун көргүсөк.

Мен Соңгу рудниктин мастерине ажылдап эгелеп турганда, үк коллективтин удурткучулары эштер Косолапов, Марьясов, хоочун дагылар Новиков, Шадрин олар дагышын нарын мергежилине шуут өөрттилер. Күш-ажылчы баштайгы башымыр бо рудник-биле шуут холбавык болган. 1972 чылдан эгелеп бистин рудниктин комбинатты руданиле хандыр кол чөр апарган. Он чаартымын, сайыраанын магалы.

Тыванын эңүт металлургия ажылдакчыларынын баштайгылары бистер мергежилымыс долу чоргаларымыс болур бис.

Хура-оол ӨРТЕНЕЙ,
даг мастери,
ЧУРУКТА: Соңгу рудникте дагылар бригадасы.

САЛГАЛЫВЫС ТӨЛЕПТИГ

«Ала көрбөзүн өлү көр» деп тыва улустун үдөгөр домаа көчүрүп иш. Ала-өгөлөрүнүн кара-биле көрүп, хөлү-биле тутпай чөраан кайгамчык ижин будурул, улут будурулгөге ажылдап турармыска ким чоргаларымыс боор, Хову-Аксынын комплексин экспедициянын № 18 партиянында ажылдап турар мен. Эрткен чылдар маан наларымда утундурбас. Маңаа ажылда-ла таптык 25 чыл болдум. Агы-агы аймак-өөк кижилер-биле кады төлөхүндө туттунуп алган, бир дем-биле ажылдап, чурттар тур бис.

ажылдап турар. Гидрометаллургия негизде өлүм Петр ажылдап кирген, ам алы чыл чөдө берген. Урууус Вера күш-ажылчы башымырмыс база мен эгелден кижин. Ол ам Кызылда политехниктин институту өөрдөп турар. Бенимыс Райса база-ла мында эңкөзөп ажылдап турар.

Энергичти ап көрөли. Мында муракчылар, макталдык кижилер эвээш эвес. Амык өгөлөн күш-ажылчы өрүүн эгелен турар. Котел цехинин улут машинин Николай Иванович Хорешевтин ала-нези база-ла комбинаттын хоочуннары. Огу ала-незинин соон өдөргөн. Ачым чөлаачылар турар, азамы — техниктин ажылдакчы.

Балакчыларын өг-бүлөсү кожалыкта Хакасиядан чедип келген. Шагдан бээр-ле рудникке ажылдап турган улус. Митрофан Иосифович Балакчин — слесарь. Огу Виктор Совет Армиянын хуралчынын келген, машинистен ажылдап турар. Өг-бүлөсүн хөргөжөн ээни Валентина Сергеевна база-ла мында мотористен турар...

Дамырактар баттышкан хем болур. Ол көчүрү-ла шын. Бисте хандык наиянын төлдөрү ажылдавайып турар дээр. Шунту бир демниг, күш-ажылчы коллектив болган, тоску беш чылдын доозукчу чылмын ажыл-төрдөрүн кылып турар бис. Бистин күжүсү — найырдала. Азыларын чөрдөктөрүн оолдары улукчылан, күш-ажылчы өстафетаны быжык төлдө туруп ап турарлар.

С. ТҮМЕН-ХӨӨ,
чөр үттээр мастери.

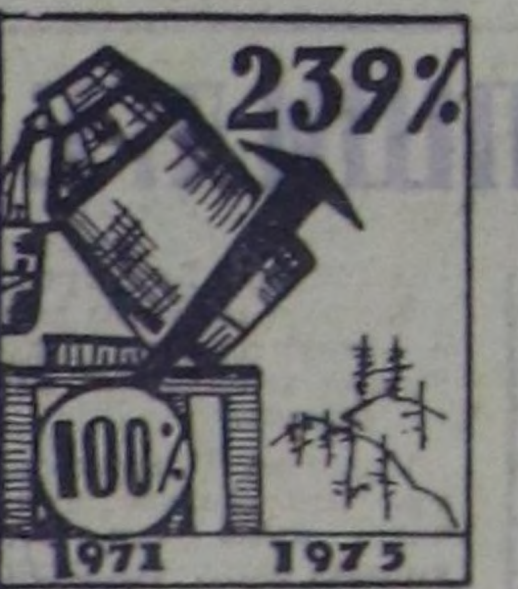
БЕШ ЧЫЛ ДҮРГҮЗҮНДӘ

Ниити продукция будурулгенин эрткен үеин дүргүзүндө өзүлдөс.

Хову-Аксыда • автотранспорт будурулгенин чүк сайгарынын планы.

Беш чылдын эрткен үеинин дүргүзүндө металлургия суурунга чуртталга шөлү.

Комбинаттын Соңгу болган Мурнуу рудниктерине 1971 чылдан бээр руда тынжыны.

1975 чылдын ноябрь 7-де Кызылдын ажылчы чоннарынын байырлалдыг чыскаалынын дугайында

Улуг Октябрьдин социалисттик Улуг революциянын 58 жыл оюнга тураскааткан хоорайнын ажылчы чоннарынын чыскаалы 1975 чылдын ноябрь 7-де эртеинин 11 шакта эгээр.

Чыскаалга ажылчы чоннар каттышкан колонналар-биле келер.

№ 1 колонна — хоорайны бүтү школаларынын өөрөнкчилери болган башкалары.

Чыскаал чери — Комсомольская кудумчузунда ИХМ бажынын чаны, Харыялар кижэ — В. Я. Филмонов.

№ 2 колонна — башкы инстиндунун, политтехниктин инстиндунун салбырын, техникунунун, улукчелдеринин коллективтери. Чыскаал чери — Комсомольская кудумчузунда ИХМ бажынын чаны, № 1 колоннанын соонга, Харыялар кижэ — В. И. Данлякко.

№ 3 колонна — тоску беш чылдын онадаларыну хууса бетинде күүсеткен коллективтер, Октябрь мурунун социалисттик чарыкчыны тывыкчилери: Каа-Хем ломур-лаш разрезинин, «Востоксантехмонтаж» КМК-зынын, «Тыва көлдө тууду» трестин автобазанын, Кызылдын Тон электр тууду эргеленин. Көдө ажыл-агый министрствунун автобазанын, республиканын тууду ATK-зынын, «Союзпечать» хоорай агенттигинин, Чуртталга-коммунал ажыл-агый министрствунун АТБ-зынын, телеательнин, Кызыл-садынын коллективтери.

Чыскаал чери — Комсомольская кудумчузунда «Туу» виская правда» солунун бажынын чаны, Харыялар кижэ — Р. Х. Шагахметов.

№ 4 колонна — тууду материалдар улуттурууну каттыжымшыктын, алы-чем, одала улуттурууну, ном үндүр чер, полиграфия болгон ном салдынын, профтехөредиленин эргеленин, эът комбинациянын, Тыва электри четкыннин, сүт комбинациянын, дазынмага комбинациянын, балык заводунун, Улуг-Хем мян ажыл-агыйнын, «Тууду» кектерини комбинациянын коллективтери.

Чыскаал чери — Комсомольская кудумчузунда № 3 колоннанын соонга, Харыялар кижэ — Б. С. Нездас.

№ 5 колонна — «Тыва тууду» трестин башкы керээтти ажылдар организациаларынын, «Тыва көлдө-тууду» трестин, «Красноярскгражданпроект» институтунун комплекстиг телевидение кылдынын, инженер-тууду инженеринин Красноярск трезини экспедициянын, тууду болгон архитектура эргеленин, «Сольэлектрострой» тууду-монтаж эргеленин коллективтери.

Чыскаал чери — Комсомольская кудумчузу, № 4 колоннанын соонга, Харыялар кижэ — С. Г. Красноперов.

№ 6 колонна — тыва транспорт эргеленин, автомобиль оруктары тудурун болгон ажылдарынын бугуруле эргеленин, Енисей парокоствозууну, Кызыл район эргеленин, ОСВОД-туун, аэропортун коллективтери.

Чыскаал чери — Каа-Хем кудумчузу, парк чанына, Харыялар кижэ — Л. И. Кудер-оол.

№ 7 колонна — Көдө ажыл-агый министрствунун «Сельхозтехника» республика болгон Кызыл каттыжымшыкчыларынын, «Скотпром» трестин, зооветхарырылганын, мян ажыл-агый эргеленин, клуб продуктулар эргеленин, аэролоттуг экспедициянын, Мелнорадия болгон сүт

Чыскаал чери — Интернационал кудумчузунда Казак камгала министрствунун бажынын чаны, Харыялар кижэ — О. К. Ондар.

№ 10 колонна — Садыг мп-листерствунун, Тыва республиканын, нефтобазанын, стандартар болгон темээттиг техникалык курхалда лабораториянын, харыяланган бугуруле-техниктиг эргеленин, Чонун амьдырал хандыгы министрствунун бугуруле черлеринин коллективтери.

Чыскаал чери — Интернационал кудумчузунда Казак камгала министрствунун бажынын чаны, № 9 колоннанын соонга, Харыялар кижэ — В. Г. Тока.

№ 11 колонна — Саң, юстиция министрстволарынын, байлыларын, ажалга кассаларынын, Статистика эргеленин, сударын, прокуратура-ларынын, Социал хандыгыга, Чуртталга-коммунал ажыл-агый министрстволарынын коллективтери.

Чыскаал чери — Каа-Хем кудумчузу, Култура паргынын чаны, № 6 колоннанын соонга, Харыялар кижэ — Ф. И. Килин.

№ 12 колонна — «Хүндүлелдин Демээ» орденин геолог, инженерлик экспедициянын, Хандыгыга болгон сарыга эргеленин, материал-техниктиг хандыгыга кылдынын, ДОСААФ комитетинин, гидрометобсерваториянын, даг-техника инспекциянын, аныктыгыттын ажыл-агый эргеленин, куш-култура болгон спорт комитетинин коллективтери.

Чыскаал чери — Каа-Хем кудумчузу, 10 шак 30 минутта келер.

Каттышкан колонналарын чыскаалын, чыскаал үзөлдө оларын шимчел чорурууну үзөлдө чорурууну таламы-биле харысалгалыг кижэ — Кызыл хоорайны шериг комиссары — В. А. Озерский.

Чыскаал үзөлдө хөй-интинин корум-чуруму тудар таламы-биле харысалгалыг кижэ — ИХМ-ини хоорай кылдынын начальниги Е. С. Ключников.

БАЙЫРЛАЛ КОМИССИЯНЫ.

Ажылчынын суур жоспуг шакша

Тоску беш чыл хову-аксыжыларнын амьдыралына, ажил-херектеринге онзагай үе бооп кирип турар. Ажылчы чоннарынын амьдырал денелери, культурамы беден. Култура-амьдырал хандырылгазын айтырылганын болу-чогуру-биле шиттирлеп турар. Ажылчыну чаагайжыдыгызы, тудууну өзүлдө коекү. Чаагайжыды тудуунга бажынар, уруглар албан черлери; профилаторий, Култура ордузу, амьдырал хандырылга комбинаты дөш ажылдалга кирген тудулар-ла хөй. Гостиница ажылдакчымы пенсционер Светлана Даржаевна Доруймаа минча деп чугаалан олурар:

— Алды чыл мурунда Хову-Аксынга көжүп келген бис. Ам көргө хоорайжаан-на суур бо. Кужиринин амьдыралы өкчөйлүп турар. Дыштанылганын организациастан турары эки... «Металлург» Култура ордузу хоорайжыгытын төвүндө олжаланган көстүп турар. 460 кижэ олурар улуг залдыг. Дегем спорт залы, бөлүмнөр кичээлдер өрөздөр. Ажыл шакшадан хостуг үзөлдө маңа ыр-шоор үстүр өвөс. Кайы-бир бөлүмнүг кичээли эртин, чаа ырымны, ташынын өрөнгөн турар. Култура ордузунун директору Василий Васильевич Кузнецов-биле оюн кабинетинге узурашкан бис. Оюн чугаалааны болза:

— Бүгү-ле ажылчымы баш бурунгаар тургускан план баугар чорудуп турар бис. Кол-ла сорулгавыс — ажылчы чоннарынын дыштанылганын чөп организациастары. Кижилерини сонугурамын барымдалаан көрүңчө кичээлге салдымган.

Күш-ажылчы өздөгч соонда культуруду, солун дыштанылганын кым-даа күзөөр болбайн аан. Хову-Аксында шынап-ла мындыг. Култура ордузунда улучу хор, танчы бөлүмү ажылдап турар. Шыдыраа клубу дөш өскө-даа сонугураа айы-биле клубтар ажылын ургучулдар. «Эдельвейс» деп эстрада ансамбли көрүңчө

чүдериң сонугурамын чаалап алган. «Херел» деп ансамбли Александр Ондар удуртуп турар. Эрге-хоойла билгилерин пропагандалаар ажыл көсүкү чери өздөй берген. Бо таламы-биле лекторий, кинолекторий ажылдап турар. Тускай көжөр кино комбинатын пектеринге барып, экономика билгилеринин, коммунисттик күш-ажыл школаларынын программаларына херектээр киножурналдарын доктаамал көргүзүп турар.

Уругларын бот-тыныгыр уран чүдүңөчө, техниктиг чогалдыгызын сайзырадырыңче Култура ордузунда сагыш салып турары онзагай. Он эки өзүмнөри көстүп келген деп-чугаалап болур. «Школа» чылдар» деп уругларны эстрада ансамбли чүгдө Хову-Аксынга өвөс, харын өскө черлерге база билдинтир апарган. Уругларын ийити ыр, танчы бөдү чугаа тургустунган.

Бот-тыныгыр уран чүдөде ангы-ангы профессионалын кижилерин күзөлдө-биле киржиң, мергекшин ханылаптын, талантынын сайзырап турар. Култура ордузунда болган ээлчегил концертке чораш, анаа бугурун бис. Эстрада ансамблдеринин күзөлдөдериң көрүңчүр онза чылын-биле хүдөп ап турду. Уругларын танчы бөдү, улуг улустун хорун, ансамбль — черде кайыын ол дээр! Концертте бүдүн өг-бүлелер бенин киржиң турар.

Ажылчы суурнуң Култура ордузунда уругларын спорт школамы база организациастатунган. Мында 240 уруглар ангы-ангы секцияларда кичээлдеп турар. Хаактаарынын, хоккейини, футболун, волейболун, баскетболун, бодотун, хостуг хурештин секциялары доктааттылган чурум баугар кичээлдер. Уругларын күш-амьдырал кижизилдигезини школар-биле кады таарымчалыг организациастап келгеннен спорт школамын чемпионнар бенин тыттып келген. Илангыя хаак спортун хөгжү-

деринге таарымчалыг байдаларын тургускан. Чик атлетикага база чемпионнар бар. Чүгдө хостуг хүреш секциясында дөрт бөдүктө 60 кижэ хаара туттунган.

Школага спорт ажылын таарымчалыг организациастарга-ла, улуг улустун ортузунга эстетиктиг кижизилдиге айтырылганын таарымчалыг шиттирлеп турары көсүкү. Музыка школамында 110 уруглар өрөнгөн. «Школачы чылдар» деп ансамбли тургузарыга А. И. Подбурный шыкаш башкыларын киржилгезин улуг болган. Музыка школамы суурнуң культура амьдыралына эң илдепкейлиг киржиң турар.

Чонун амьдырал денелери бөдүн, бараан садын ап турар чыл бүрү улам көвүдөн турар дөзүн Хову-Аксында садыг салбырынчыг вачальниги Л. И. Терехова биске чугаалап олурду: — Бо беш чылда бистиң суурнуң чурттакчылары өскө барааннар-биле черелештир культура-амьдырал херектештирин барааннарын хөйү садып алганнар. Чүгдө чик машинамы бенин 46-ны, чаага тергени 456-ны, 1700 ажыг соодукчуну, муң ажыг телевизоруну, яны-бүрү шактарың 4400 ажыгы садып алтылаан...

Хову-Аксынын чурттакчылары амьдырал, дыштанып, өрөнгө-лаа билдилер. Ийн шөкө-ла муң ажыг уруглар өрөнгөн. Сес чыл школамынын коллективин өрөңчип бүртүңгө — быжыг, ханы билгилер деп кийтирмиңи садып алган

Хову-Аксынын суурларында ном магазини, библиотекалар номчукчуларын эргейне. Ажыл шакшын дашкаар хостуг үзөлдө библиотекаларга номчукчулар хөй болур. Илангыя хоорай библиотеказындал улуг-биче номчукчулар үзү-бес...

Бот-тыныгыр уран чүдөдүн хөгжүдөзиге уругларынчы музыка школамы улуг рольдуг, черде ыңчаа школачыларын ортузунда эстетиктиг кижизилдиге айтырылганын таарымчалыг шиттирлеп турары көсүкү. Музыка школамында 110 уруглар өрөнгөн. «Школачы чылдар» деп ансамбли тургузарыга А. И. Подбурный шыкаш башкыларын киржилгезин улуг болган. Музыка школамы суурнуң культура амьдыралына эң илдепкейлиг киржиң турар.

Чонун амьдырал денелери бөдүн, бараан садын ап турар чыл бүрү улам көвүдөн турар дөзүн Хову-Аксында садыг салбырынчыг вачальниги Л. И. Терехова биске чугаалап олурду: — Бо беш чылда бистиң суурнуң чурттакчылары өскө барааннар-биле черелештир культура-амьдырал херектештирин барааннарын хөйү садып алганнар. Чүгдө чик машинамы бенин 46-ны, чаага тергени 456-ны, 1700 ажыг соодукчуну, муң ажыг телевизоруну, яны-бүрү шактарың 4400 ажыгы садып алтылаан...

Хову-Аксынын чурттакчылары амьдырал, дыштанып, өрөнгө-лаа билдилер. Ийн шөкө-ла муң ажыг уруглар өрөнгөн. Сес чыл школамынын коллективин өрөңчип бүртүңгө — быжыг, ханы билгилер деп кийтирмиңи садып алган

Хову-Аксынын суурларында ном магазини, библиотекалар номчукчуларын эргейне. Ажыл шакшын дашкаар хостуг үзөлдө библиотекаларга номчукчулар хөй болур. Илангыя хоорай библиотеказындал улуг-биче номчукчулар үзү-бес...

Чаа делегелелер чанынга солун чугаалаар үстүр өвөс. Библиотекарь Надежда Темир-оол таймалырын кымы турары.

Тыва АССР-иниң болган РСФСР-иниң улустун артын Максимум Мунаук «Дерсу Узала» деп кинога Дерсунуң ролюн ойноп турганын дугайын комбинациянчыг амьдыралына таныштырып турары.

Хову-Аксы сес чыл школамында бойдуңдуң хуугаазымын бойдуңуң киржикчилери башкымы эш Малютин-биле кады турары.

ажылдап турар. Эң кол чүгдө кыластан дашкаар амьдыралыг өлөш-салышынын. Бугуру-дөз-биле харылаа эки. Бугуру-дөз-биле келген жокайлар уруглар-биле ажылдап турар. Школчыларын арамында корук-чурум үрөөр чоруктар дыка өвөс. Миллициянын аймак өнүктөри деп болук тургустунган. Уругларын техниктиг чогалдыгызы, бойдук хандыкчылыгы бугу амьдыралын улап турар. Бойдуңдуң хуугаазымын, даарыналы, аномодель, физика, ыр дөш хөй-хөй бөлүмнөри школа

организациастаан. Илангыя бойдуңдуң хуугаазымын деп бөлүңүң ажылын онза сонугураан бис.

Хөй-хөй аныктар кезеки школада өрөнгөн. Комбинатта политиктиг болгон экономика өрөңдөгөч өскө-даа бүтү херилерин партокмуну удуртулазы-биле чорудуп турар. Бот-өрөңдөгөч-биле тускай ортумак болгон дөш эртенни хөй кижэ чедип ап турарын эскерип болур.

Суурнуң дүн бүрү амьдыралыга көсүкү ролду уруглар албан черлери ойноп турар болбайн аан. Мында уруглар садыры элөөн каш. Ийн чыл бурунгаар ажыттылган «Дюймовочка» деп салык кире дүжөөк. Мында 140 чаштар кадык чаагай, омак-хөгүл өзү, дортуң турарлар. Уруглар садында бүтү-ле чүвени чаштарын өзүлдөнгө, чараш чачылдарын өрөңчип, билип алырынга таарымчалыг тургускан. Суурнуң уруглар албан черлеринде беш чус ажыг кижэ бар.

Хову-Аксы суурнуң культура амьдыралында, дыштанылганында чамдык чүдөдөр-биле кадык тапшырга мындыгырды. Ажылчы суурнуң бурунгаар бажымын херин дөзүн база катап дөңдөгөч кады.

Б. ДИРЧИН.

Телевидение
НОВЫЙ 2-ДЕ МОСКВАДАН
9.00—Медээлер.
9.10—«Россиянын кол кудумчузу». Хөй сериялыг өңүт документалдыг телефильминин баштайгы хөрүзүлдөни. 9-ку серия — «Ийн катан торуттугун».
9.40—Дж. Вердинин «Анда» деп операсы-биле таныжылга. Өңүтү фильм-опера.
11.35—«Чурук буртуңда — хун». Өңүтү.
11.50—12.00—«Совет Эвилелинге бараан бооп тур мөв».
13.00—«Дилги биле бөрү». Өңүтү мультфильм.
13.10—«Ораңко» телестудиялык корреспонденттеринин Совет Эвилелинин маадыры И. М.

Владимиров оларнын киржилгезин-биле эстрада программасы. Өңүтү.
22.00—Медээлер.
22.15—23.45—СССР-иниң футбол чемпионнады. «Горлодо» (Тбилиси) — «Динамо» (Москва). Тбилисиден дамылгала. Чапар үзөлдө — «Совет Эвилели» — дашткы аалчыларынч көргөни биле.
НОВЫЙ 3-ТЕ МОСКВАДАН
8.53—Дамчыдылгалар программасы.
9.00—Медээлер.
9.10—«Делегейин эргип-келип». Документалдыг өңүтү фильмниң баштайгы хөрүзүлдөни.
10.00—А. Гайдар—«Р. Ш. Ч.».
10.30—«Бистиң садмыс». Өңүтү.
11.00—«Ораңко» телестудиялык концерт залы. Телестудиянын болгон Бүгү-эвлек радиоуунуң уругларын Улуг ийити ирмичи В. С. Попов-

18.10—Телемедээлер (тыва дыла).
18.25—Чарладар, реклама.
МОСКВАДАН
18.35—«Алтыг шериг». Курунениң Евг. Вахтангов аттыг улукерин театрынын фильм-шпизиниң баштайгы хөрүзүлдөни. Өңүтү.
20.00—Медээлер.
20.15—«Алтыг шериг». Фильм-шпизиниң баштайгы хөрүзүлдөниң улукчылгы.
КЫЗЫЛДАН
21.20—Эрнин районоң бот-тыныгыр уран чүдө киржилгезиниң концертти.
21.55—Документалдыг фильм.
МОСКВАДАН
22.15—«Делегейиниң улустарынчы уран чогалдыгызы». Өңүтү.
22.45—Документалдыг фильм.
23.00—23.30—«Уес». Информастыг программа.

Кино
НОВЫЙ 2-ДЕ
«НАЙРАЛ»: «Дерсу Узала» (2 сериялыг) 9.00, 11.30, 14.00, 16.30, 19.00, 21.30 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Сени, шиве» 9.30, 11.40, «Санниковтуң чери» (2 сериялыг) 11.00, 12.50, 16.10, «Есенин» (2 сериялыг) 18.00, 20.45 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Тимленгениң салгалы» 11.00, «Каң канчап катканал?» (2 сериялыг) 12.10, 15.50, 19.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Өгбелериниң кыйгызы» 10.00, 15.30, «Россиянын аялгалары» 11.40, «Чааннар — мээң өңүктөрим» (2 сериялыг) 12.40, 17.20, 20.00 шактарда.
НОВЫЙ 3-ТЕ
«НАЙРАЛ»: «Бакуда халып тур» 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 21.00 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Маугла» 9.30, 12.30, 15.30, «Улуг комиктин ани-чорук» 11.00, 13.00, «Ужымды чок фронт» (2 сериялыг) 17.10, 20.10 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Баштар улуг анарпанда» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Каң канчап катканал?» 15.00, «Есенин» (2 сериялыг) 17.00, 20.00 шактарда.